

LAUSUNTO

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle

Komission julkinen kuuleminen teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanosta EU:ssa

Effi - Electronic Frontier Finland ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunnon valtioneuvoston selvityksestä, joka koskee Euroopan komission julkista kuulemista unionin teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanoa koskevasta lainsäädäntökehuksesta (E 13/2016 vp). Effi on perustettu edistämään perusoikeuksien toteutumista sähköisessä viestinnässä sekä tasapainoisempaa tekijänoikeusjärjestelmää. Effin mielestä tekijänoikeuksia ei pidä laajentaa harkitsemattomasti ottamatta teosten käyttäjien oikeuksia huomioon.

Effi antoi eduskunnan talousvaliokunnalle 17.2.2016 asiassa E 1/2016 vp lausunnon, jossa on käsitelty laajemmin tekijänoikeusjärjestelmän uudistamisen taustoja ja etenemistä EU:ssa.¹

Aiheet, joihin tulevaisuusvaliokunta lausuntopyynnössään kiinnittää huomiota, eivät pääsääntöisesti liity suoraan käsittelyssä olevaan, lähinnä teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta annetun direktiivin (2004/48/EY, nk. täytäntöönpanodirektiivi) uudistamista koskevaan kuulemiseen, vaan laajemmin tekijänoikeusjärjestelmän uudistamiseen unionissa. Nyt on kuitenkin hyvä aika tarkastella järjestelmää laajasti osana digitaalisten sisämarkkinoiden kehittämistä. Effi keskittyy tässä lausunnossa tulevaisuusvaliokunnan esittämiin kysymyksiin, joista useimmista löytyy tarkempaa tietoa mainitusta Effin aiemmasta lausunnosta. Tulevaisuusvaliokunnan tulisi harkita omaa erillistä selvitystä, jossa pohdittaisiin teollis- ja tekijänoikeuksien kehittämistä yhtenä tietoyhteiskunnan peruskysymyksistä.

TTIP-sopimuksen vaikutus teollis- ja tekijänoikeuksiin

TTIP-sopimuksen vaikutus teollis- ja tekijänoikeuksiin on ilmeisesti tällä hetkellä epäselvä. Taustalla on se, että tekijänoikeuksien tiukempaa valvontaa yritettiin muutama vuosi sitten ajaa läpi ACTA-sopimuksella (Anti-Counterfeiting Trade Agreement). Euroopan parlamentti hylkäsi sopimuksen laajan kansalaismielipiteen myötä.² Epäilynä on, että ACTA:an sisältyneitä asioita yritetään ajaa edelleen TTIP-neuvottelujen puitteissa. Effin eurooppalaisen kattojärjestön European Digital Rightsin (EDRi) kanta on, että teollis- ja tekijänoikeusasiat pitäisi kokonaan jättää TTIP-neuvottelujen ulkopuolelle.³ EU:n liikkumavaraa tekijänoikeusjärjestelmän muuttamisessa kuluttajaystävällisempään suuntaan ei pidä kaventaa, eikä TTIP-sopimus saa johtaa sellaiseen lopputulokseen, että liikkumavara kapenisi.

1 <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2016-AK-42332.pdf>

2 Euroopan parlamentin tiedote 4.7.2012:
<http://www.europarl.europa.eu/news/fi/news-room/20120703IPR48247/>

3 https://edri.org/files/TTIP_and_DigitalRights_booklet_WEB.pdf

Tällä hetkellä komissio vakuuttaa, että TTIP-sopimus rajoittuu tekijänoikeuksien osalta olemassaolevien Bernin sopimuksen, TRIPS-sopimuksen ja WIPO-sopimuksen mukaisiin säännöksiin. EU yrittää lisäksi saada Yhdysvallat ottamaan käyttöön eräitä EU:ssa voimassa olevia tekijänoikeuskorvauksiin liittyviä käytäntöjä.⁴

Kanadan kanssa valmiiksi neuvoteltu TTIP-sopimusta vastaava CETA-sopimus on menossa Euroopan parlamentin ja ministerineuvoston hyväksyttäväksi. CETA-sopimuksen nykyisessä versiossa ei sinänsä vaikuta olevan erityisen ongelmallisia kohtia teollis- ja tekijänoikeuksien osalta.⁵ CETA-sopimuksen lukuun 20 on kuitenkin sisällytetty ainakin osa täytäntöönpanodirektiivin nykyisistä säännöksistä. Sopimus voi kaventaa unionin liikkumavaraa jatkossa.

EU:n digitaaliset sisämarkkinat

Euroopan parlamentti hyväksyi 9.7.2015 päätöslauselman (2014/2256(INI)), jossa esitetään useita tekijänoikeusjärjestelmän uudistamistarpeita.⁶ Euroopan komissio reagoi asiaan 9.12.2015 julkaistulla tiedonannolla *Tavoitteena nykyaikainen, eurooppalaisempi tekijänoikeusjärjestelmä* (COM/2015/0626).

Effi pitää useita parlamentin päätöslauselmassa esitettyjä tavoitteita hyväksyttävänä, muun muassa juuri digitaalisiin sisämarkkinoihin liittyen. Komission tiedonantoon sisältyvät ehdotukset ovat kuitenkin vaatimattomia ja varovaisia ottaen huomioon tietoyhteiskunnan ja digitaalitalouden tulossa olevat suuret muutokset. (Ks. Effin lausunto talousvaliokunnalle 17.2.2016, s. 3–5.)

Kokonaisuutena komission tiedonanto on vain vesitetty versio parlamentin päätöslauselmasta. Joihinkin parlamentin esille nostamiin uudistustarpeisiin on reagoitu, mutta useat jätetty kokonaan huomiotta tai huomioitu vain osittain. Komission tiedonannon pohjalta ei pystytä luomaan kunnollisia digitaalisia sisämarkkinoita, eikä siten saada myöskään toivottua talouskasvua.

Myöskään nyt meneillään olevaan teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanoa koskevan lainsäädäntökehityksen arviointiin ei liity sellaisia pohdintoja, jotka edistäisivät digitaalisten sisämarkkinoiden kehitystä.

4 EU position paper 20.3.2015: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/april/tradoc_153331.7%20IPR%20EU%20position%20paper%20%20March%202015.pdf

Komission esite "TTIP-sopimus pähkinänkuoressa", 2015:

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/july/tradoc_153648.2067_TTIP_FI%203rd%20proof%20corr%20ok.pdf

5 CETA – Summary of the final negotiating results:

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/december/tradoc_152982.pdf

Michael Geist 21.8.2014:

<http://www.michaelgeist.ca/2014/08/canada-shaped-copyright-rules-eu-trade-deal/>

6 Parlamentin päätöslauselma 9.7.2015: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0273+0+DOC+XML+V0//FI>

Europarlamentaarikko Julia Redan arvio: <https://juliareda.eu/copyright-evaluation-report/>

Luovaan talouteen liittyvä jännite suurten toimijoiden, tekijöiden ja kuluttajien välillä

Euroopan parlamentti toteaa 9.7.2015 hyväksymässään päätöslauselmassa, että "tekijänoikeusjärjestelmästä puuttuu hyvin usein kuluttajien oikeuksien käsite", ja kehottaa komissiota "kehittämään joukon selkeitä ja kattavia kuluttajien oikeuksia". Komissio ei kuitenkaan ole edelleenkään reagoinut tähän vaatimukseen. Komissiota pitäisi rohkaista laajakantoisempiin avauksiin erityisesti teosten rajat ylittävän käytön helpottamisen ja kuluttajien oikeuksien ("reilu käyttö", fair use) parantamisen osalta. (Ks. Effin lausunto 17.2.2016, s. 4.)

Yhdysvaltain lainsäädäntö sekä EU:n teollis- ja tekijänoikeuslainsäädännön kehittäminen

Yhdysvaltain DMCA-lain säännökset verkkopalveluiden tarjoajien vastuuvapaudesta ovat mahdollistaneet sen, että muun muassa keskeiset sosiaalisen median palvelut kuten YouTube ja Facebook ovat ylipäänsä kyenneet pysymään pystyssä.⁷ EU:ssa on niin kutsutussa sähkökauppadirektiivissä (2000/31/EY) vastaava vastuuvapauslauseke, jonka oikeudelliset tulkinnat ovat kuitenkin vaihdelleet maittain. Viime aikoina on viihdeteollisuuden puolelta tullut paineita vastuuvapauden kaventamiseen, mihin viitataan työ- ja elinkeinoministeriön 8.3.2016 päivätyssä perusmuistiossa (s. 2). Effin näkemys on, että vastuuvapauden kaventaminen vaikeuttaisi monien verkkopalvelujen toimintaa, eikä siihen pidä ryhtyä.

Yhdysvalloissa on myös melko vakiintunut tulkinta reilun käytön oikeuksista (fair use). Vaikka ne eivät ole ongelmattomia, olisi myös EU:ssa harkittava vastaavia oikeuksia. Yleisesti EU:n tekijänoikeuslainsäädäntöä pitäisi kehittää Euroopan parlamentin 9.7.2015 hyväksymässä päätöslauselmassa esitettyjen tavoitteiden mukaisesti. (Ks. Effin lausunto 17.2.2016.)

3D-tulostuksen yhteydet teollis- ja tekijänoikeuksiin

Suomessa on uutisoitu neulontaharrastukseen liittyvistä oikeudellisista kysymyksistä, jotka liittyvät teollis- tai tekijänoikeuksilla suojattujen logojen, kuvioiden ja hahmojen käyttämiseen käsitöissä.⁸ Neulominen on eräänlainen perinteinen vastine 3D-tulostamiselle, sillä 3D-tulostamisen uskotaan löytävän monenlaista harrastustoimintaan liittyvää käyttöä, kuten on mainittu tulevaisuusvaliokunnan raportissa radikaaleista teknologisista ratkaisuksista (TuV:n julkaisu 6/2013, s. 100). Kun jo villasukkien neulominen on aiheuttanut teollis- ja tekijänoikeusongelmia, myös 3D-tulostus, joka on huomattavasti tehokkaampaa, epäilemättä aiheuttaa niitä.

3D-tulostuksen osalta olennaisia ovat CAD-tiedostot, jotka sisältävät digitaaliset ohjeet, joita tulostin tulkitsee voidakseen tulostaa tietynlaisen esineen.⁹ CAD-tiedostoja voidaan jakaa verkossa, ja jaetaan jo. Todennäköisesti eri teollisuusalat pyrkivät seuraamaan musiikki- ja elokuvateollisuuden esimerkkiä ja aloittavat tavallisten ihmisten jahtaamisen lakiteitse. Lainsäätäjän olisi mietittävä, miten tähän reagoidaan.

⁷ <https://www.eff.org/issues/dmca>

⁸ Yle.fi 27.11.2015: http://yle.fi/uutiset/neuloiiko_kettukarkkisukat_tai_patkis-potkupuvun_myyntiin_saatoit_tehda_rikoksen/8448279

⁹ Scientific American 6.1.2016 (Timothy Holbrook): <http://www.scientificamerican.com/article/how-3-d-printing-threatens-our-patent-system1/>

Kaupallisen ja voittoa tavoittelemattoman toiminnan suhde

Työ- ja elinkeinoministeriön perusmuistiosta ilmenevä kanta käsittelyssä olevaan täytäntöönpanodirektiiviin liittyen on, että Suomi "pitää tärkeänä keskittyä teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanokysymyksissä kaupallisessa laajuudessa tapahtuvaan loukkaustoimintaan" (s. 2). Kuten perusmuistiosta todetaan, täytäntöönpanodirektiivi ei nykyiselläänkään koske rikosoikeudellista vaan siviilioikeudellista toimeenpanoa. Jos todella halutaan keskittyä vain kaupallisiin tekijänoikeusloukkauksiin, edellyttäisi tämä kansallisen lainsäädännön muuttamista. (Ks. Effin lausunto 17.2.2016, s. 6.)

Musiikin ja elokuvien luvattoman jakamisen osalta pelkästään Suomessa on ollut useita tapauksia, joissa yksityishenkilöitä on tuomittu voittoa tavoittelemattomasta vertaisverkkopalvelun ylläpidosta satojen tuhansien eurojen hyvitysmaksuihin. Lisäksi jo tuhansille suomalaisille on lähetetty kiristyskirjeitä, joissa vaaditaan tietyn summan maksamista vastineeksi siitä, ettei epäiltyä tekijänoikeusrikkomusta viedä oikeuteen. Kiristyskirjeillä uhataan täysin epäkaupallisessa tarkoituksessa toimineita yksityishenkilöitä. EU-säännökset eivät velvoita tällaisen toiminnan sallimiseen. Tavallisiin ihmisiin kohdistuvan oikeudellisen jahdin lopettaminen edellyttää muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön.

Tekijänoikeuksien soveltamisalaa ei pidä laajentaa, eikä valvontaa tiukentaa. Sen sijaan tekijänoikeuden poikkeukset eli käyttäjien oikeudet kaipaavat laajentamista. Selkeä lähtökohta tähän olisi nykyistä laajempien ja yksiselitteisten "reilun käytön" oikeuksien määrittely EU-tasolla. (Ks. Effin lausunto 17.2.2016.)

Effi ry:n puolesta

Ahto Apajalahti
Hallituksen jäsen